

# ΟΙ ΠΡΟΣΦΥΓΕΣ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ

ΤΟΥ ΒΛΑΣΗ ΑΓΤΖΙΔΗ

Στην Ελλάδα εγκαταστάθηκαν περί τους 1.500.000 πρόσφυγες. Οι 400.000 περίπου προέρχονταν από το μικρασιατικό Πόντο, οι 250.000 από την Ανατολική Θράκη και οι υπόλοιποι από τη Δυτική Μικρά Ασία και την Καππαδοκία. Περίπου 70.000 πρόσφυγες εγκαταστάθηκαν στη Σοβιετική Ένωση, στις ήδη υπάρχουσες ελληνικές κοινότητες. Στην Ελλάδα οι πρόσφυγες πέρασαν από τις εξευτελιστικές διαδικασίες των λοιμοκαθαρτηρίων της Μακρονήσου, του Χαρμάν Κιοϊ κ.ά. Με βάση τα στοιχεία της Κοινωνίας των Εθνών, σε πολλές περιοχές της νέας τους εγκατάστασης κατά τα πρώτα χρόνια πέθανε από τις κακουχίες το 20% των προσφύγων, ενώ αντιστοιχούσε 1 γέννηση σε 3 θανάτους.

Η άφιξη των προσφύγων στη Ελλάδα προκάλεσε γενική κρίση. Ο αρχικός εκνευρισμός που ένοιωσαν οι ντόπιοι για τους πρόσφυγες πήρε σύντομα τη μορφή εχθρότητας. Οι πρόσφυγες αντιμετώπισαν πραγματικό μίσος από τους ντόπιους. Ο Μάρκος Βαμβακάρης, Σκυριανός στην καταγωγή, περιέγραψε θαυμάσια την κατάσταση αυτή: *"Έμενε ο κόσμος στα βαγόνια των σιδηροδρόμων. Έμενε εκεί που είχε καμιά αποθήκη εγκαταλειμμένη. Τσαντήρια κάνανε. Καταστροφή, μεγάλη καταστροφή. Να μην ξαναδούν τα μάτια μας τέτοια πράγματα. Το τι τραβήζανε αυτοί οι άνθρωποι δεν λέγεται. Ατιμαστήκανε. Γίνανε χάλια, χάλια, χάλια. 'σε που ήταν ατιμασμένοι από κει με τους Τούρκους που τους καταδιώκανε. Και κατόπιν εδώ που ήρθανε τα ίδια. Προσπαθήσανε, κάνανε χίλια δυό να βρίσκουνε το ψωμί τους, μέχρι να βρουν ένα σπίτι να κάτσουνε. Αν ένας πατέρας είχε πέντε-έξη παιδιά και κορίτσια, άλλα άρπαγε ο ένας από δω, άλλα ο άλλος από κει. Καταστροφή μάνα μου... Και οι ντόπιοι δεν τους έβλεπαν με καλό μάτι. Αλλά τους βρίζανε. Χίλια δυό. Φύγετε από δω ρε! Πηγαίνετε παρά πέρα. Δεν τους κοιτάζανε. Δεν είχαν την αγάπη να πουν για στάσου, συγγενείς μας είναι, Έλληνες πραγματικοί. Να τους αγκαλιάσουμε. Δεν έγινε αυτό το πράμα, εγώ δηλαδή τι είδα. Μπορεί αλλού. Ήθελαν να τους κλέψουνε οι κλεφταράδες που ήταν εδώ πέρα. Ν' αρπάξουν ό,τι είχαν. Να τους κλέψουνε, να τους γελάσουνε. Απατεώνες. Ή σύγκρουση ντόπιων και προσφύγων, θέτει τη σφραγίδα της σ' όλη την επόμενη περίοδο. Οι γηγενείς αμφισβητούν την ίδια την ελληνικότητα των προσφύγων. Ο τότε εισαγγελέας Βαζούρας έγραψε: "Η βρισιά τουρκόσπορος μαζί με σωρό ανάλογες βρισιές, όπως σκατοουγλούδες, παληοαούτηδες κ.λπ. ήταν στην ημερήσια διάταξη, από ανώτερα και κατώτερα κυβερνητικά όργανα..." Το χάσμα ενισχύθηκε και συντηρήθηκε από τον άγριο οικονομικό ανταγωνισμό, τόσο στην ιδιοποίηση της γης, όσο και στις εμπορικές δραστηριότητες."*

Επιβίωση και εξέλιξη αυτής της αρχικής στάσης αποτελούν σήμερα τα λεγόμενα ποντιακά ανέκδοτα, για τα οποία ο Ηλίας Πετρόπουλος: *"Οι Ελλαδικοί νεοέλληνες δεν συμπαθούν τους πρόσφυγες. Και ακριβώς τα αντιποντιακά ανέκδοτα, που σήμερα κυκλοφορούν, εκφράζουν (σε τελική ανάλυση) την αντιπάθεια των γηγενών κατά της πολυπληθέστερης προσφυγικής ομάδας που εγκαταστάθηκε στη χώρα μας".*

## Συνομοσία σιωπής

Η εγκατάσταση των προσφύγων στην Ελλάδα σήμαινε την μαζική προλεταριοποίησή τους και κατά συνέπεια την πολιτική τους περιθωριοποίηση. Το αποτέλεσμα αυτής της κατάστασης ήταν η επικράτηση της βούλησης όλων των Ελλαδικών κομμάτων (από την άκρα Δεξιά έως την άκρα Αριστερά) για αποσιώπηση των τραγικών γεγονότων, εξαφάνιση της προσφυγικής ιστορικής μνήμης και βαλκανιοποίησης των προσφύγων.

Οποιοσδήποτε νηφάλιος παρατηρητής των γεγονότων θα περίμενε να έχουν τα μικρασιατικά ιδιαίτερη θέση στη συλλογική μνήμη των νεοελλήνων, καθώς και στη γνώση που αναπαράγεται μέσω της εκπαιδευτικής διαδικασίας στη σύγχρονη Ελλάδα. Συμβαίνει όμως ακριβώς το αντίθετο, δημιουργώντας εύλογα ερωτήματα για τα βαθύτερα αίτια. Μερικά συμπεράσματα αυτής της αναζήτησης είναι ότι η αποσιώπηση υπήρξε το αποτέλεσμα της οριστικής κυριαρχίας των ελλαδικών ομάδων στο έθνος-κράτος των Ελλήνων. Οι πολυάριθμοι Έλληνες από το μικρασιατικό και τον ανατολικοθρακικό χώρο, που ανέρχονταν στο 35% περίπου του συνολικού πληθυσμού της Ελλάδας, ενσωματώθηκαν ως πρόσφυγες στην κοινωνική δομή. Κατά συνέπεια, ήταν αδύνατο να διεκδικήσουν ειρηνικά οποιοδήποτε μερίδιο συμμετοχής στο έθνος-κράτος, ως ομάδες με σαφή συνείδηση της καταγωγής τους. Από την άλλη, οι ελλαδικές ομάδες εξουσίας, οι οποίες είχαν αποτύχει στον αποτελεσματικό χειρισμό της μικρασιατικής κρίσης, αντιμετώπισαν την πρόκληση της στέρωσης της εξουσίας τους, που αμφισβητούνταν έντονα εκ των πραγμάτων. Εξ άλλου είχαν βγει κερδισμένες από τη Μικρασιατική Καταστροφή, με την ανάθεση σ' αυτές, με τη συνθήκη της Λωζάννης, της διαχείρισης των ανταλλάξιμων μουσουλμανικών περιουσιών. Έτσι, οι κυρίαρχες ομάδες και τα κόμματα εξουσίας, βρέθηκαν να ελέγχουν μια τεράστια περιουσία.

Στα κίνητρα που οδήγησαν στην αποσιώπηση, μπορούν να συμπεριληφθούν οι πολιτικές αποφάσεις για κλείσιμο του μικρασιατικού ζητήματος, μια απόφαση με την οποία οι μικρασιάτες πρόσφυγες διαφωνούσαν ριζικά και μαχητικά, και η αλλαγή των προτεραιοτήτων στην εξωτερική πολιτική. Η Τουρκία γινόταν πλέον ο απαραίτητος σύμμαχος στην περιοχή, με τη μεσολάβηση του Μουσολίνι κατ' αρχάς. Στη συνέχεια, όταν ο εξωτερικός εχθρός εντοπίστηκε στο Βορρά, η Τουρκία έγινε πολύτιμος σύμμαχος στα νατοϊκά πλαίσια. Έτσι, η ιστορική μνήμη των προσφύγων θα έπρεπε να εξοβελιστεί. Οι ίδιοι οι πρόσφυγες θα έπρεπε να αλλοτριωθούν και να ελλαδιτοποιηθούν. Σε μεγάλο βαθμό το μοντέλο αυτό πέτυχε. Πέτυχε με την απόλυτη σύμπραξη της ελλαδικής αριστεράς, η οποία ακολούθησε μια αντίστοιχη στάση. Μια υπόθεση εργασίας που πρέπει να διερευνηθεί, είναι κατά πόσο η ένταξή μεγάλου μέρους των προσφύγων στην Αριστερά, εξέφραζε τη ρήξη με το κράτος, μια ρήξη που ήταν αποτέλεσμα της προσφυγικής τους ιδιότητας. Η ανάδυση της προσφυγικής μνήμης συνέβη και πάλι στη δεκαετία του '80, σαν αποτέλεσμα μιας απραγματοποίητης μέχρι σήμερα κάθαρσης από το μικρασιατικό δράμα.